УДК 336.76:343.35

Кубах Т.Г. асистент кафедри фінансів
ДВНЗ Українська академія банківської справи, м. Суми

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ НА РИНКУ КАПІТАЛУ

Анотація

Питання боротьби з «відмиванням» доходів отриманих злочинним шляхом, протягом останніх років набуло особливої актуальності. Без вирішення цієї проблеми неможлива ліквідація таких явищ як відтік капіталу, корупція, використання офшорних зон для приховування доходів, ухилення від сплати податків та інші.

У статті розглядаються найбільш розповсюджені схеми «відмивання» «брудних» коштів на ринку капіталу. Та виявлено основні загрози для розвитку як фінансової системи країни, так і економіки взагалі.

Ключові слова: *ринок капіталу, ринок цінних паперів, тіньова економіка, «відмивання» «брудних» грошей.*

SOME ASPECTS OF LEGALIZATION PROFITS AT THE CAPITAL MARKET

Kubakh T.G. assistant of department of finances
Ukrainian academy of banking , t. Sumy

Annotation

Question of fight against «washing» of profits got by a criminal way, during the last years purchased the special actuality. Without the decision of this problem liquidation of such phenomena as outflow of capital, corruption is impossible, use of offshore areas for the concealment of profits, avoiding payment of taxes et al.

In the article the most widespread charts of «washing» of «dirty» facilities are examined at the capital market. But found out basic threats for development of both the financial system of country and economy in general.

Keywords: *capital market, market of equities, shadow economy, «washing» of «dirty» money.*

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ДОХОДОВ НА РЫНКЕ КАПИТАЛА

Аннотация

Кубах Т.Г., ассистент кафедры финансов
ГВУЗ Украинская академия банковского дела, г. Сумы

Вопрос борьбы с «отмыванием» доходов полученных преступным путем, на протяжении последних лет приобрело особую актуальность. Без решения этой проблемы невозможна ликвидация таких явлений как отток капитала, коррупция, использование офшорных зон для утаивания доходов, уклонение от уплаты налогов и прочие.

В статье рассматриваются наиболее распространенные схемы «отмывания» «грязных» средств на рынке капитала. И выявлены основные угрозы для развития как финансовой системы страны, так и экономики вообще.

Ключевые слова: *рынок капитала, рынок ценных бумаг, теневая экономика, «отмывание» «грязных» денег.*

Сучасний розвиток української економіки неможливий без її послідовної інтеграції до міжнародних фінансових відносин. Тому сьогодні здійснюються активні кроки, спрямовані на приведення різних сфер народного господарства у відповідність до вимог міжнародних стандартів. Одним з найактуальніших та проблемних питань яке стає на шляху успішної інтеграції України до світового господарства є тінізація економіки, і як наслідок «відмивання» «брудних» коштів на ринку капіталу.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної фінансової системи, можна говорити про те, що з проблемою «відмивання» грошей зіткнулася не тільки Україна, а й все світове співтовариство. І саме ринок капіталу став основною ланкою у схемі «відмивання» та переведення в готівку коштів підприємницьких структур. У зв’язку з цим виникає необхідність дослідження тіньових схем «відмивання» «брудних» коштів на ринку капіталу, як найбільш привабливого сектору фінансової системи, з точки зору легалізації доходів отриманих незаконним шляхом.

На наш погляд дослідження основних схем «відмивання» грошей надасть можливість виявити основні недоліки в організації платіжних систем, які на сьогодні залишають достатньо варіантів для проведення відповідних операцій, це в свою чергу надасть можливість розробити та вдосконалити методи боротьби з «відмиванням» «брудних» коштів.

Метою статті є дослідження діяльності відносно незаконної легалізації коштів отриманих злочинним шляхом та відображення деяких схем «відмивання» «брудних» коштів на ринку капіталу.

Аналіз досліджень та публікацій. Значну увагу проблемі «відмивання» «брудних» коштів в своїх дослідженнях приділяють вчені-економісти та фахівці з питань тінізаціїї економіки та «відмивання» «брудних» коштів: Барановський О.І., Верлан Д.А., Волик В.Ф., Гуржій С.Г., Копиленко О.Л., Янушевич Я.В. та інші. Водночас в умовах динамічного розвитку ринку капіталу у межах світової фінансової системи, появи нових фінансових інструментів та, відповідно, фінансових послугах з'являються нові схеми «відмивання» «брудних» грошей, що потребує проведення все нових досліджень. Крім того, необхідно також звернути увагу на те, що в основному, дослідження, що проводяться з даного питання стосуються «відмивання» «брудних» коштів в банківському секторі економіки, і практично не висвітлюються питання щодо використання саме ринку капіталу, в тому числі операцій з цінними паперами в зазначеному контексті.

Викладення основного матеріалу. Процес «відмивання» «брудних» грошей, як свідчить світовий досвіт, має негативний вплив. Так, зростання обсягу операцій з легалізації «брудних» грошей негативно впливає на стан податкових платежів до бюджетів різних рівнів. Крім того, тіньові схеми з використанням цінних паперів суттєво знижують рівень інвестиційної привабливості вітчизняного ринку капіталу, особливо з боку іноземних інвесторів. Значний негативний вплив зазначені операції мають на стан довіри фізичних та юридичних осіб до фінансових установ. В свою чергу

наслідком підриву довіри вкладників і акціонерів є світова криза соціального-економічного розвитку.

Легалізація незаконно отриманих коштів здійснюється у кілька фаз. Найпоширенішою є, так звана, «трифазна» модель відмивання грошей. Для неї характерно три етапи процесу легалізації злочинних доходів: розміщення, розшарування і інтеграція.

На першій стадії відбувається попереднє відмивання брудних грошей. На ринку капіталу її проявом є дії, спрямовані на уникнення обов'язкової у багатьох країнах ідентифікації клієнта. У європейських державах саме ця стадія вважається критичною.

Основні форми першої стадії відмивання брудних грошей такі:

- шахрайство із використанням підставних осіб та фірм;
- обмін банкнот невеликої номінальної вартості на банкноти більших номіналів;
- підкуп або залякування банківського персоналу, відповідального за здійснення ідентифікації клієнтів;
- підробка документів із метою приховування справжнього джерела походження грошей або їх місцезнаходження;
- смерфінг - переказ грошових коштів у банківські чеки, облігації, цінні папери на пред'явника тощо (при цьому купівля здійснюється на дещо меншу суму, ніж та, за якої ідентифікація клієнта є необхідною);
- структуринг - здійснення платежів невеликими сумами на один і той же банківський рахунок;
- використання підприємств зі значним готівковим обігом, до легальної виручки яких додають брудні гроші;
- створення власних фіктивних підприємств, котрі декларують брудні гроші як легальну виручку.

Мета другої стадії процесу відмивання грошей (стадії розшарування) - відокремлення злочинних доходів від джерела їх походження шляхом

проведення низки фінансових операцій, у результаті яких обривається ланцюжок слідів і забезпечується анонімність майнових цінностей.

Операції другої стадії мають, як правило, міжнародний характер. Для їх здійснення широко використовуються підставні особи та фірми, які виставляють фіктивні рахунки як основу для здійснення грошових переказів.

Характерним для цієї стадії процесу відмивання грошей є також придбання цінних паперів на вторинному ринку (щоб приховати первинне джерело походження коштів, їх купівля та продаж здійснюється із залученням брокерів та ділерів брокерських компаній).

Найважливішим методом розшарування сьогодні є електронний переказ коштів. Правоохоронні та податкові органи багатьох країн занепокоєні проблемою електронних платежів, які можна виконувати анонімно і на будь-які відстані, що створює ідеальні умови для уникнення сплати податків, вимивання грошей та іншої злочинної діяльності.

Нині у проведенні операцій другої стадії велику роль відіграють офшорні зони та країни із м’яким податковим режимом і слаборозвинутою системою фінансового контролю. Гроші переказуються на рахунки офшорних фірм на підставі фіктивних експортно-імпортних контрактів, як правило, із завищеними цінами.

Третьою стадією є інтеграція. Гроші набувають нового, легального джерела походження та інвестуються у легальну економіку. Відмиті кошти, як правило, інвестуються у підприємства, які у подальшому можуть бути використані у кримінальній діяльності.

Варто зазначити, що, якщо факту відмивання грошей не було виявлено на етапах розміщення та розшарування, то на третій стадії відрізнити та відокремити злочинні доходи від законно отриманих надзвичайно складно [3,5].

Враховуючи мету нашого дослідження розглянемо більш детально схеми «відмивання» «брудних» грошей на ринку цінних паперів.

В епоху інтеграції фінансових ринків і бурхливого розвитку світової торгівлі цінних паперів, незважаючи на останні фінансові кризи, ринок цінних паперів є одним з найпривабливіших місць для суб'єктів які бажають «відмити» доходи отримані злочинним шляхом. Незважаючи на те, що брокери, маклери і багато інших учасників торгів залишаються постійно під пильним наглядом правоохоронних органів, а в багатьох країнах закони забороняють приймати готівку при здійсненні операцій з цінними паперами та похідними цінними паперами, саме цей сегмент економіки залишається найбільш привабливим для професійних діячів «відмивання» грошей. Основною перевагою ринку цінних паперів є простота операцій при скупці акцій, а також легкість придбання облігацій, що гарантують майже повну анонімність їхньому власнику. Одноразова або багаторазова зміна злочинного доходу – це основний, досить розповсюджений вид маскування, тому без скупки цінних паперів не обходиться жодна операція по «відмиванню» «брудних» коштів. У випадку успішно проведеної операції практично стираються сліди походження злочинного доходу – ніяка аудиторське перевірка не зможе їх виявити. В свою чергу це практично унеможливлює розкриття злочину.

Розглянемо більш детально деякі методи легалізації злочинних доходів які відбувається шляхом здійснення спекулятивних операцій з цінними паперами (так звані «сміттєві акції»).

Наприклад посередник (дружня або підконтрольна особа) дешево скуповує цінні папери, а потім перепродає за більш високу ціну особі, яка розплачується брудними грошима. Доход від перепродажу набуває легальної форми.

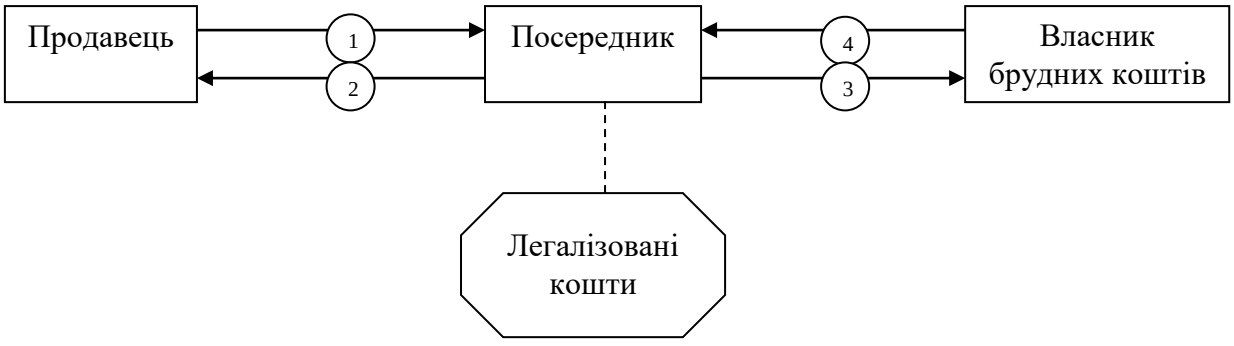

Рис 1. Схема спекулятивної операції з цінними паперами

1- продаж «дешевих» акцій;

2- оплата «дешевих» акцій;

3- продаж акцій за завищеною ціною власнику брудних коштів;

4- оплата акцій брудними коштами та їх легалізація.

Розглядаючи фіктивні операції з цінними паперами з переказом коштів за кордон, звернемо увагу на наступну схему (Рис 2).

Нерезидент укладає угоду на придбання цінних паперів, отримує цінні папери від підставного продавця, але не розплачується за них (варіант: отримує цінні папери, після чого угода скасовується, але цінні папери не повертаються). Далі вище зазначені цінні папери продаються нерезидентам за брудні кошти). Кошти перераховуються за межі України на рахунок нерезидента під виглядом «повернення інвестицій».

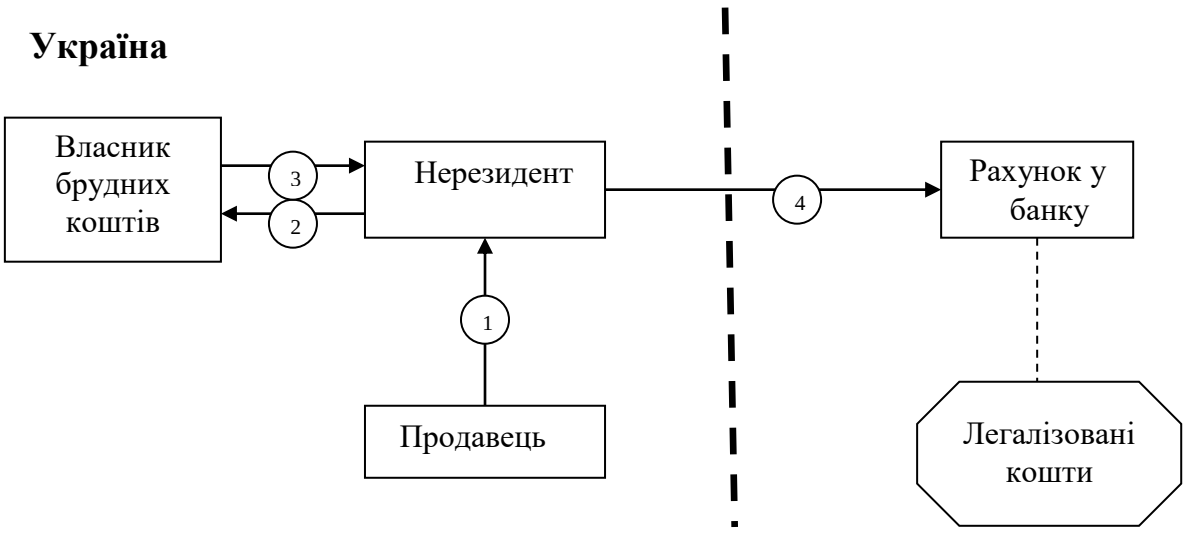

Рис 2. Схема фіктивної операції з цінними паперами з переказом коштів за кордон

1- отримання цінних паперів без оплати;

2- продаж цінних паперів;

3- брудні кошти (оплата цінних паперів брудними коштами);

4- переведення коштів у вигляді «повернення інвестицій» та відповідно їх легалізація.

Як правило, дана схема застосовується для приховування джерел походження брудних коштів з метою їх подальшої легалізації та є ланкою великої схеми відмивання. При реалізації даної схеми може мати місце шахрайство та підробка документів, в тому числі використання підроблених та викрадених (загублених) документів для надання банку при купівлі іноземної валюти, а також відсутність документів, що підтверджували б попереднє інвестування особою грошових коштів в Україну, представлення «повернення інвестицій» в якості призначення платежів по операціях з переказу валюти за кордон.

Особливістю схеми також є те, що цінні папери придбаються та продаються нерезидентом практично за однаковою ціною (це робиться з метою уникнення появи оподатковуваного доходу у нерезидента). Враховуючи значний обсяг операцій, повний розрахунок з продавцем за придбані цінні папери не здійснюється.

На сучасному етапі розвитку фінансової системи практикують спекулятивні операції при формуванні статутного фонду акціонерного товариства.

Легалізація злочинних доходів відбувається шляхом отримання коштів під час заснування акціонерного товариства.

Розглянемо наступну схему (Рис 3). Статутній фонд акціонерного товариства формується за рахунок «дешевих» акцій. Інвестори А, В (дружні або підконтрольні особи) купують акції акціонерного товариства, статутний фонд якого сформований «сміттєвими акціями». Дохід засновників набуває легальної форми.

У даному випадку кошти легалізуються за рахунок штучного завищення ціни акцій, яким формується статутний фонд, та випуску акцій заснованого акціонерного товариства за номіналом завищеної вартості.

Порушення законодавства при реалізації схеми, як правило відсутні. Водночас можливе шахрайство.

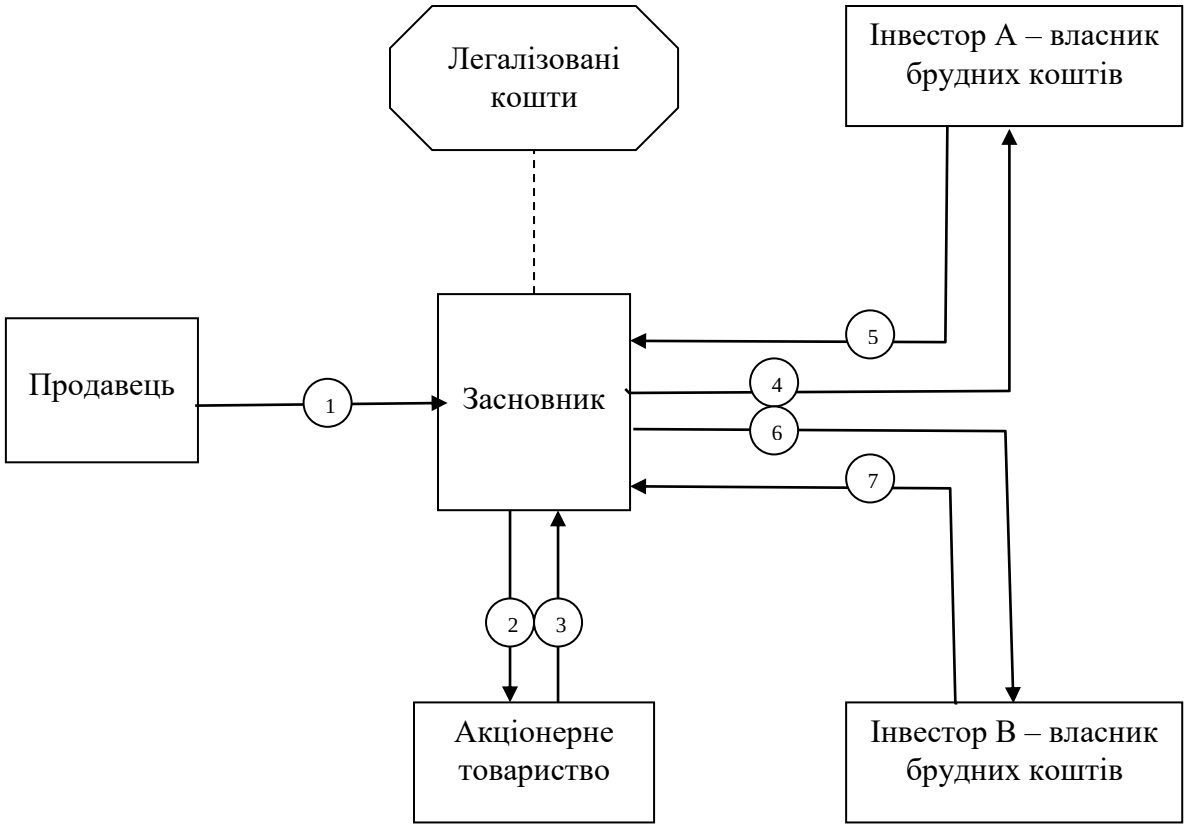

Рис 3. Схема легалізації коштів під час заснування акціонерного товариства

1 – придбання засновником «дешевих» акцій та їх оплата;

2 – «дешеві» акції;

3 – акції акціонерного товариства;

4,6 – акції за завищеною ціною;

5,7 – брудні кошти.

В умовах інтеграції вітчизняного ринку капіталу до всесвітньої фінансової системи все більшої популярності серед шахраїв набувають інвестиційні операції фізичних осіб-нерезидентів з цінними паперами з використанням брудних коштів. Розглянемо одну з таких схем (Рис 4).

Підставна особа купує у фірми А (торгівця цінними паперами) цінні папери. Підставна особа продає дані папери підставній фізичній особі-нерезиденту, яка, в свою чергу, реалізує їх власнику брудних коштів за завищеними цінами. Кошти з рахунку фізичної особи переводяться на рахунок закордонного банку під виглядом «повернення інвестицій» згідно

договору купівлі-продажу цінних паперів та переводяться до підзвітної власнику злочинних коштів фірмі В.

Як правило операції з акумулювання коштів у фізичної особи відбуваються на кореспондентських рахунках одного банку-резидента.

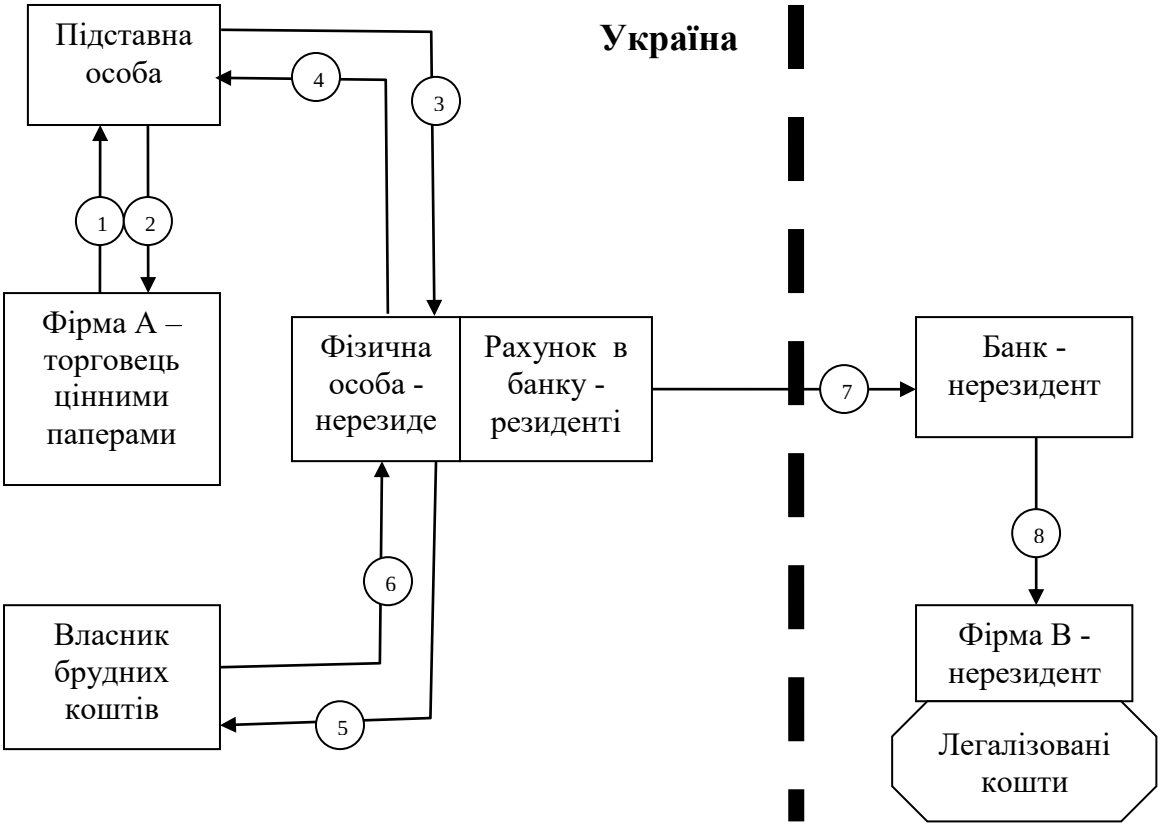

Рис 4. Схема інвестиційної операції фізичних осіб-нерезидентів з цінними паперами з використанням брудних коштів

1- придбання цінних паперів;

2 – оплата цінних паперів;

3 – продаж цінних паперів;

4 – гроші в рахунок оплати за цінні папери;

5 – продаж цінних паперів за завищеною ціною;

6 – гроші від продажу цінних паперів;

7 – гроші у формі «повернення інвестицій»;

8 - переведення інвестицій до фірми власника брудних коштів [1].

До числа найбільших загроз, що виникають із процедури «відмивання» «брудних» грошей, відносяться:

- по-перше, дестабілізація економіки окремих держав. Діяльність могутніх злочинних угруповань, що оперують значними обсягами, може (як це неодноразово траплялося) викликати розлад валютної й митно-податкової системи держави, викликати падіння обмінного курсу національної валюти. Масове відмивання нелегальних доходів часто приводить до порушення принципів господарської конкуренції, а також до деформації й перекосів у функціонуванні всієї макроекономічної системи держави. Все це неминуче супроводжується підкупом і корупцією державної адміністрації, що бере участь у регламентації окремих галузей господарської діяльності. В остаточному підсумку цілі сектори економіки виявляються в руках злочинних угруповань;
- по-друге, відмивання грошей, що відбувається в основному в кредитно-фінансових установах, головним чином, у банках, неминуче приводить до підриву банківської системи, викликаючи в деяких випадках банкрутство ряду банків або нанесення їм фінансових збитків. Воно викликає явища корупції банківських службовців, що здійснюють підозрілі операції, а це саме по собі підштовхує їх до прийняття економічно необґрунтованих рішень, що приносять фінансові втрати, або до інших службових зловживань;
- по-третє, відмивання брудних грошей, як уже було відзначено вище, надає прискорення росту й розвитку організованої злочинності [2].

Отже для України, яка все більш активніше бере участь у міжнародному економічному співробітництві, боротьба з «відмиванням» «брудних» грошей є однією з пріоритетних задач, позитивне рішення якої надасть якісно нового розвитку міжнародних відносин на ринку капіталу з метою суттєвого впливу на рівень інвестиційної активності в регіоні.

Список використаної літератури.

1. Боротьба з відмиванням коштів: правовий, організаційний та практичний аспекти [Текст] / С. Г. Гуржій, О. Л. Копиленко, Я. В. Янушевич та ін. ; за ред. М. Я. Азарова; Держ. ком. фін. моніторингу України, Ін-т законодавства ВР України. - К. : Парламентське вид-во, 2005. - 209, [6] с.
2. Верлен Д.А. Отмывание «грязных» денег [Текст] / Д.А. Верлен. - О.: Астропринт, 2000. – 148 с.
3. Задорожный Г.В., Иващенко П.А., Тютюнникова С.В. Экономическая безопасность и теневая экономика [Текст] / Г.В. Задорожный, П.А. Иващенко , С.В. Тютюнникова. - Х. : ХИБМ, 1999. - 207с
4. Київець О. Чи бувають «брудні» гроші в банках? [Електронний ресурс] // http://www.justinian.com.ua/article.php?id=1416
5. Мандибура В.О. «Тіньова» економіка України та напрями законодавчої стратегії її обмеження [Текст] / В.О. Мандибура - К. : Парламентське вид-во, 1998. – 135 с.
6. Попович В.М. Тіньова економіка як предмет економічної кримінології [Текст]: монографія / В.М. Попович / НДІ Національної академії внутрішніх справ України; Науково- дослідний центр Українського фінансово- економічного ін-ту Державної податкової адміністрації України - К.: Правові джерела, 1998. - 447с.
7. Теневая экономика региона: диагностика и меры нейтрализации [Текст] / В.Ф. Басаргин, В.Ф. Яковлев, А.А. Красников, В.А. Скакунов, Зыков Е.А; под ред. А.И. Татаркина, В.Ф. Яковлева ; Рос. акад. наук, Урал. отд-ние; Ин-т экономики. - М. : Экономика, 2004. - 277, [1] с.
8. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації [Текст]: монографія / З.С. Варналій, А.Я. Гончарук, Я.А. Жаліло та ін..; за заг. ред. С.В. Захарій / Національний ін-т стратегічних досліджень - К. : НІСД, 2006. – 576 с.

9. Экономика и право. Теневая экономика [Текст]: учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по экон. спец.: для курсантов и слушателей образовательных учреждений МВД России / Н.Д. Эриашвили, Г.М. Казиахмедов, Н.В. Артемьев и др.; за общ. ред. Н.Д. Эриашвили, Н.В. Артемьева - 4-е изд., стер. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 448 с.
10. Яковенко О. ФАТФ як міжнародний орган протидії відмиванню «брудних» грошей [Текст] // Збірник наукових праць НДФІ. - 2005. - № 7. - С. 25-28.

Авторська довідка

Кубах Тетяна Григорівна

ДВНЗ Української академії банківської справи НБУ, м. Сумиа;
асистент кафедри фінансів

м. Суми с. Веретинівка вул. Науков, 19-21,
тел. (0542)630-433, 619-927, 8(067)540-36-15
e-mail: infopovh@mail.ru

Назва статті «Деякі аспекти легалізації доходів на ринку капіталу».

Підпис автора:

Кубах Т.Г. Деякі аспекти легалізації доходів на ринку капіталу [Текст] / Т.Г. Кубах // Актуальні проблеми економіки.– 2009.– № 2 (29).– С. 151-158.